

**Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu**

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedkyně senátu Ivany Janů a soudců Jaroslava Fenyka a Vojena Güttlera o ústavní stížnosti stěžovatelky **I. K.**, zastoupené Mgr. Richardem Hořejším, advokátem, se sídlem v Praze 1, Revoluční 655/1, proti usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. srpna 2012, sp. zn. 6 Tdo 353/2012, proti usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. listopadu 2011, sp. zn. 7 To 437/2011, a proti rozsudku Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 21. září 2011, sp. zn. 1 T 93/2010, **takto:**

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. srpna 2012, sp. zn. 6 Tdo 353/2012, usnesení Městského soudu v Praze ze dne 29. listopadu 2011, sp. zn. 7 To 437/2011, a rozsudek Obvodního soudu pro Prahu 3 ze dne 21. září 2011, sp. zn. 1 T 93/2010, se zrušují.

O d ů v o d n ě n í :

I.

Ústavní stížností se stěžovatelka domáhala zrušení shora uvedených rozhodnutí obecných soudů, jelikož je toho názoru, že jimi došlo k porušení jejích základních práv, zakotvených v čl. 1, čl. 36, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2, čl. 39 a čl. 40 odst. 1, 3 Listiny základních práv a svobod, jakož i v čl. 6 odst. 1 a odst. 3 písm. c) a d) a čl. 7 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.

Stěžovatelka uvedla, že jako fyzická osoba vykonávající povolání porodní asistentky vedla dne 21. července 2009 domácí porod rodičky P. P., který se zprvu parametricky jevil jako porod běžný, leč v závěru porodu po narození dítěte bylo dítě ohroženo hypoxií, která jej zdravotně poškodila; narozený A. P. poté 25. března 2011 ve věku dvaceti měsíců zemřel. Proti stěžovatelce byla podána obžaloba, podle které měla porušit zvláštní právní povinnost plynoucí z jejího povolání, spočívající v tom, že

nezajistila řádnou hospitalizaci a že vedla domácí porod, aniž by byla její péče dostatečně organizačně, personálně a materiálně-technicky zajištěna; dalším prvkem skutku pak byla údajně nedostatečná resuscitace.

Obvodní soudu pro Prahu 3 rozsudkem ze dne 21. září 2011, sp. zn. 1 T 93/2010, shledal stěžovatelku vinnou z trestného činu ublížení na zdraví podle § 224 odst. 1, 2 trestního zákona a uložil jí trest odnětí svobody v trvání dvou let s podmíněným odkladem na zkušební dobu pět let a trest zákazu výkonu povolání porodní asistentky na dobu pěti let. Vedle toho ji odsoudil k úhradě náhrady škody ve prospěch poškozené Oborové zdravotní pojišťovně zaměstnanců bank, pojišťoven a stavebnictví ve výši 2.702.071 Kč.

Městský soud v Praze usnesením ze dne 29. listopadu 2011, sp. zn. 7 To 437/2011, odvolání stěžovatelky proti rozsudku soudu prvního stupně zamítl.

Usnesením Nejvyššího soudu ze dne 15. srpna 2012, sp. zn. 6 Tdo 353/2012, bylo poté stěžovatelčino dovolání odmítnuto jako zjevně neopodstatněné.

II.

V obsáhlém odůvodnění ústavní stížnosti stěžovatelka zejména (dále) uvedla, že za meritum svého sporu se státem považuje otázku, zda se dopustila odborného pochybení či nikoliv. U všech instancí obecných soudů se řešila nejen otázka míry případného zavinění, ale především sporná otázka vymezení pravidel, která měla stěžovatelka dodržet. Zcela atypická pak prý byla skutečnost, že se zjišťovalo medicínské *lex artis* důkazním způsobem a jeho obsah se dokazoval technicky stejně jako skutkový stav. V rámci zásad spravedlivého procesu stěžovatelka protestuje proti způsobu, jakým bylo vedeno dokazování a tvrdí, že soudy opomenuly provedení důkazů, které navrhovala a které svědčily v její prospěch. Státní zástupce si prý vybral definici standardu zdravotní péče a stěžovatelka mu nemohla čelit předestřením standardu jiného; nebyla připuštěna ani odborná stanoviska českých lékařů a odborníků v oblasti medicínské statistiky, kteří by soudu poskytli odlišné odborné stanovisko ohledně českých i zahraničních standardů. Za zásadní rovněž stěžovatelka považuje to, že nalézací soud zcela rezignoval na potřebu kritického zkoumání vyhotoveného

znaleckého posudku a vědomě založil své rozhodnutí výhradně na tomto posudku, u nějž již z provedeného dokazování věděl, že je vyhotoven a priori nikoliv nestranným, znalcem. Stěžovatelka navrhovala i důkazy, které se vztahovaly ke skutkovému ději. Šlo jednak o důkazy, které potvrzovaly, že ve všech případech postupovala svědomitě a dodržovala všechna příslušná pravidla, jednak o důkazy, které měly relativizovat jiné důkazy již provedené. Důkazní návrhy v tomto směru však nebyly připuštěny.

Stěžovatelka dále konstatovala, že v odůvodnění rozhodnutí se soud musí vyrovnat s konkurenčním výkladem. Jestliže obžalovaný má právo se hájit, je samozřejmou součástí tohoto práva i argumentace, která musí být relevantním způsobem vyslyšena a zohledněna. Soudy však - podle stěžovatelky - kompenzovaly určitý nedostatek ve své argumentaci, a to kladením důrazu na kvalitu českého porodnictví a na nezpochybnitelnost předem daných postupů, včetně důrazu na skutkové notoriety (kvalita českého porodnictví) a dokonce i na nevyslovení právní notoriety (absolutní odpovědnost za výsledek pro případ porodu doma); zde stěžovatelka zdůraznila, že použití takových „notorií“, předvíдалa již před soudem prvního stupně, a proto navrhla výslech odborníka na medicínskou statistiku, leč nalézací soud provedení tohoto důkazu zamítl.

Podle stěžovatelky došlo k extrémnímu nesouladu mezi skutkovými zjištěními a právními závěry. Výslovně i implicitně vyvozený, dle stěžovatelky spekulativní závěr obecných soudů, dle nějž by ke smrti A. P. při porodu ve zdravotnickém zařízení nedošlo, je prý nepravdivý; k tomu předložila související státní statistika ÚZIS. Česká republika má, v souvislosti s rutinními intervencemi do porodů, řádově vyšší mateřskou úmrtnost, než vyspělé státy (západní Evropa, USA, Kanada atd.). V ČR jde o 15-18 žen, které zemřou v souvislosti s porodem, na 100.000 porodů, ve vyspělých státech přitom prý jde o maximálně 5 žen na 100.000 porodů. Dle stěžovatelky soudy posoudily skutečnosti týkající se hypoxie novorozence, důvodů a doby jejího vzniku, a související přítomnost mekonium na těle novorozence, a konečně i objektivní možnosti stěžovatelky v podmínkách porodu v domácnosti hrozící hypoxii odhalit, ve zjevném rozporu s výsledky provedeného dokazování a bez obsahové spojitosti s ním. Právní závěry soudů v této souvislosti- dle stěžovatelky - nijak nevyplývají z provedených důkazů ani při žádném z logicky přijatelných způsobů jejich hodnocení.

Stěžovatelka je rovněž toho názoru, že v daném případě došlo k porušení principu zákazu trestu bez zákona. Podstatou trestní represe je přitom princip, že stát definuje zakázané jednání a k jeho porušení stanoví trest. Je pak zásadou právního státu, že stát nestíhá jednání, jehož trestnost není předem nepochybně dána. Skutková věta prvoinstančního soudu, která obstála před oběma vyššími instancemi, obsahuje mimo jiné tento text: „...nedodržela tak standardní postup doporučený a schválený výborem České gynekologicko-porodnické společnosti, České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně...“. Jiné vymezení konkrétních povinností, které měla stěžovatelka porušit, v právní větě rozsudku není. Právní věta sice odkazuje na konkrétní zákonná ustanovení a dále na text mezinárodní smlouvy, ale ani zákon ani mezinárodní smlouva neobsahují pravidla, jak vést domácí porod. Mezinárodní smlouva vůbec není z právního hlediska způsobilá založit subjektivní povinnosti, protože jde o pramen práva, který zejména zavazuje stát. Příslušný zákon pak ukládá povinnosti provozovatelům zdravotnických zařízení, kterým stěžovatelka nebyla. Jediná smysluplná konstrukce, která by mohl vést k dovození právní povinnosti, je tak prý dle citace rozsudku údajné porušení „...povinnosti zdravotnického pracovníka uvedené v § 11 odst. 1 a § 55 odst. 1, odst. 2 písm. a) zák. č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu“. Dle stěžovatelky však toto ustanovení nemůže založit zákonnou povinnost řídit se standardním postupem doporučeným a schváleným výborem České gynekologicko-porodnické společnosti, České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně. Soud se zde podle stěžovatelky přitom dopustil dvojího porušení ústavním pořádkem zaručených práv, protože za první akceptoval toto doporučení jako závaznou povinnost a za druhé její výklad, který přísluší soudu, přenesl na znalce.

Pokud jde o otázku postupu *lege artis*, stěžovatelka upozornila, že v dnešním globalizovaném světě je medicínská věda interdisciplinárním oborem, za jehož vývojem stojí těsná spolupráce lékařských výzkumných týmů po celém světě. Právě a pouze výsledky této výzkumné činnosti a globální poznatky z praxe definují postupy *lex artis*. Výklad tohoto pojmu obecnými soudy však prý oproti tomu formalisticky vycházel výhradně z lokalizovaných poznatků české lékařské vědy a zcela ignoroval odlišné závěry, doporučení a poznatky, které jsou odbornou lékařskou obcí uznávány v celé západní Evropě a severní Americe. Obecné soudy se např. nijak blíže nezabývaly skutečností, že zatímco dle odborného názoru české lékařské veřejnosti je lhůta pro lékařskou intervenci pouze 24 hodin od odtoku plodové vody, uznávané mezinárodní

doporučení WHO hovoří o 48 hodinách, a to pouze jako o důvodu k předání rodičky do vyšší péče, nikoli jako o hranici pro zahájení intervencí. Při takto dramatických rozdílech v odborných názorech na délku limitu přiměřené bezpečnosti pro rodičku a novorozence mimo zdravotnické zařízení bylo zákonnou povinností obecných soudů se detailně zabývat důvody takového rozporu; bylo nutné se s těmito rozporu náležitě vypořádat a vyslovit, jaké konkrétní důvody vedly obecné soudy k hodnocení určitých postupů stěžovatelky jako postupů *non lege artis*. Nejvyšší soud v napadeném usnesení mj. uvedl, že obsah pojmu *lege artis* „bude pravidelně nalézán v aktuálních odborných publikacích, v soudobé výuce na lékařských fakultách a v doporučeních odborných společností ... Tento přístup se týká také doporučení a standardů vydávaných odbornými společnostmi, včetně České gynekologicko-porodnické společnosti České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně.“ Zde stěžovatelka konstatuje, že jde jen o doporučený postup občanského sdružení, které není ani veřejnou (ani soukromou) akademickou institucí, ani zákonem vytvořenou komorou, nýbrž pouze zájmovou skupinou s nepovinným členstvím osob působících v daném oboru. Standardy nepředpokládají jiný než klinický a v podstatě preventivně intervenční způsob vedení porodu. Stávající platné právo, které se opírá i o mezinárodní dokumenty, vychází naopak z předpokladu, že rozsah variant vedení porodu je širší. Jakkoliv s tím nemusí tvůrci standardů občanského sdružení souhlasit, tak Směrnice Rady č. 80/155/ EHS implicitně stanoví právo rodičky na volbu místa porodu. Ke stejnému závěru dochází i judikatura Evropského soudu pro lidská práva v jeho rozsudku *Ternovzsky v. Hungary* vydaným dne 14. prosince 2010 pod č. 67545/09. *Lex artis* nemůže vytvářet normu *contra legem*; taková definice standardů, která nereflektuje právo na svobodnou volbu, jež plyne z mimolékařských (a nadřazených) norem chování, nemůže požívat zákonného statusu *legis artis*, protože je nepřipustné, aby trestní právo vynucovalo chování, jež zasahuje do svobodné a právem zaručené volby jiné osoby, v daném případě práva na volbu místa porodu.

Z uvedeného je podle názoru stěžovatelky zjevné, že platné právo nadřazuje některé otázky práva volby nad rozhodnutí lékaře a vytváří nepochybné pole svobody, které musí stát i lékaři respektovat a které musí stát i vůči lékařům vynucovat. Pokud standardy občanského sdružení tuto skutečnost nereflektují a *de facto* neumožňují volbu místa porodu, pak v tom rozsahu v jakém popírají tento základní právní princip, nemohou vytvářet postupy *lege artis*. V neposlední řadě je prý třeba zdůraznit, že těmto

závěrům konvenuje i nepochybná skutečnost, že občanské sdružení, kterým je Česká lékařská společnost Jana Evangelisty Purkyně, už z definice nemůže ukládat povinnosti jiným osobám, než svým členům. Stěžovatelka naopak dodržela standard, který za standard považuje a který se mu nejvíce jak materiálně, tak formálně blíží, a to standard Světové zdravotnické organizace Organizace spojených národů (WHO). Pokud soud prvního stupně přece jen vyhodnotil, že standardy neupravují způsob vedení domácího porodu, pak tento jejich nedostatek překlenul tím, že tyto standardy doplnil znalecky; tím povýšil na právní normu dokonce znalecký závěr, což je v rozporu se všemi principy vedení řízení, které je založeno na principu, že soud zná a vykládá právo.

K tomu stěžovatelka dále uvedla, že podle veřejně dostupných pramenů je v současné době u českých soudů jmenováno 41 soudních znalců z oboru porodnictví. Vzhledem k tomu, že znalecká činnost na poli porodnictví vyžaduje soustavné odborné vzdělávání a aktivní činnost, jsou všichni tito znalci rovněž aktivními zdravotníky a k aktivní medicínské činnosti každého praktikujícího zdravotníka-lékaře existuje povinné členství v příslušném profesním sdružení, tedy v České lékařské komoře. ČLK je přitom dlouhodobě zarytým odpůrcem plánovaných porodů mimo zdravotnické zařízení. Tento její dlouhodobý postoj byl formalizován dne 8. března 2012 v odborném stanovisku Vědecké rady ČLK, dle něhož je každý plánovaný porod mimo zdravotnické zařízení postupem *non lege artis*. Stanovisko konkrétně uvádí, že: „Porody v domácnosti přinášejí jak pro matku, tak pro její dítě zbytečná rizika, která nemohou být vyvážena pochybnými výhodami domácího prostředí.“ Vědecká rada ČLK se ztotožňuje s názorem České gynekologicko - porodnické společnosti, že „jedinou zárukou řádného a bezpečného vedení porodu lege artis způsobem je v současnosti porodní sál, který je vybaven pro stanovení diagnózy a řešení náhle vzniklých komplikací před porodem, během porodu i v poporodním období a je zde zajištěno splnění požadavků na věcné, personální a organizační zabezpečení činnosti zdravotnického zařízení, odpovídající postupům lege artis poskytované péče.“ Podle stěžovatelky lze tedy shrnout, že postojem ČLK a příslušné odborné lékařské společnosti byla ona sama při poskytování asistence při plánovaném porodu A. P. fakticky i právně a priori postavena mimo zákon, a to jak v případě, kdyby k žádným faktickým komplikacím nedošlo, tak v případě, kdyby neexistovaly jakékoliv pochybnosti o odbornosti jí poskytnuté péče. Rozhodování o porodu mimo zdravotnické zařízení tak bude vždy záviset na znaleckém posouzení znalce/lékaře, který bude a priori posuzovat postup příslušné asistentky jako

postup *non-lege artis*. Důsledným uplatněním výše uvedených premis se tak stěžovatelka, stejně jakákoliv jiná porodní asistentka, dostává do právně schizofrenní a neuchopitelné situace. Na jednu stranu právní řád, za předpokladu dodržení zákonných požadavků, poskytování zdravotní péče při plánovaném porodu v domácím prostředí aprobuje; zároveň ji však staví fakticky do postavení "contra legem", jestliže v důsledku daného procesního postupu je jakýkoliv spor o civilní či trestní odpovědnost svěřen do rukou osob, paušálně označujících postup jakékoliv porodní asistentky u porodu v domácím prostředí jako postup *non lege artis*. Nejvyšší soud tak de facto připouští existenci kvazilegislativní činnosti ČLK a jí přiřazených lékařských odborných společností tím, že jim fakticky vyhrazuje monopol na určení, jaké postupy jsou či nejsou postupy *lex artis*, a tím jí fakticky i právně vyhradil monopol na faktické rozhodování o právech a povinnostech osob podřízených jurisdikci českých soudů. V praxi tak došlo k tomu, že soud převzal jako *lex artis* dokument vytvořený obcí osob, které formulují pravidlo, jež je podle stěžovatelky v rozporu s principem sebeurčení vedení porodu, v platném právu nepochybně zakotveném a plynoucím z mezinárodního práva. Nedostatek právní normy pak soudy překlenuly znaleckou činností osob, které ve společnosti představují institucionální názorový protipól, jenž existenci tohoto v zásadě práva popírá.

Stěžovatelka současně zpochybňuje závěry jak nalézacího, tak odvolacího soudu ohledně údajné nedostatečnosti personálního, materiálního a technického vybavení zdravotnického zařízení, jako nezákonný, neboť nemá oporu v té době platných právních předpisech. V červenci 2009 právní řád České republiky neobsahoval žádný obecně závazný předpis, který by upravoval rozsah a druh personálního, materiálního a technického vybavení, kterým by porodní asistentky musely při vedení plánovaného porodu mimo zdravotnické zařízení disponovat. Stěžovatelka neměla kvůli právnímu vakuu činnosti porodních asistentek, které česká legislativa, stejně jako exekutiva na podzákonné úrovni, nechávala po téměř 16 (!) let bez povšimnutí, k dispozici jakýkoliv právní předpis či standard vydaný profesní komorou, který by jasným způsobem definoval její právní povinnosti ve vztahu k náležitostem personálního, materiálního a technického vybavení. Stěžovatelka tak v době svého jednání neměla jakoukoliv indicii, že se v případě absence konkrétního materiálního, konkrétního technického vybavení či absence konkrétního personálního zajištění dopouští protiprávního jednání, či dokonce že může být za takové jednání trestně stíhána. Takovou situaci rovněž nelze ani ústavně

konformním způsobem překlenout výkladem per analogiam legis, tak, jak učinil nalézací soud, jestliže v odůvodnění rozsudku vytváří analogii mezi vybavením porodní asistentky a vybavením rychlé záchranné služby (sic!). Soudy se snažily překlenout právní vakuum regulace vedení domácích porodů. Stěžovatelka považuje toto vakuum za nedostatek právního řádu, ale domnívá se, že je to nedostatek (opomenutí zákonodárce), který není možné pro účely trestní represe řešit nahrazením této normy doporučeními jedné zájmové organizace. Je odpovědností státu, respektive jeho zákonodárné a výkonné moci, aby stanovil dostatečně přesně, co je jednáním zakázaným a co nikoliv, a aby hranice mezi jednáním trestným a netrestným byla jasná a pokud možno nepochybná. Pokud se tak nestane, pak soudy nemohou tento nedostatek kompenzovat, vytvářet analogie trestného jednání nebo je nějak překlenovat. Soudy nemohou trestat jednání, které se určitým elitám nebo skupinám nelíbí, ani jednání, které se někomu zdá nevhodné nebo dokonce riskantní, pokud tato jednání nejsou zakázána trestním právem.

Stěžovatelka je přesvědčena, že v postupu všech soudů lze identifikovat obecnou averzi vůči volbě, kterou provedla rodička, a zcela nekritický postoj k názorům lékařské obce, aniž by si soudy uvědomily, že tyto názory překračují hranici právem vymezenou. Uložený trest má zástupnou funkci a trestá tuto volbu a to, co následovalo po ní, bez přísného doložení příčinné souvislosti. Ve svém důsledku plní zcela jinou funkci, než má trest plnit, totiž nikoliv odradit od protiprávního jednání, ale jen od jednání, které považují lékařské elity za nevhodné. Stěžovatelka na věc nahlíží tak, že se nedopustila porušení žádných obecných ani profesionálních pravidel. Ta v tomto případě, stejně jako celou svou praxi dodržovala. Během porodu došlo ke komplikaci, která nebyla za daných okolností předvídatelná. Stěžovatelce je samozřejmě líto nastalého následku, ale nevidí souvislost mezi vlastní činností a tímto následkem. Je možné, že kdyby rodička rodila v porodnici, že by se stalo totéž, což potvrdil mj. svědek navržený obžalobou. Stěžovatelka to samozřejmě s určitostí neví, ale vědět to s určitostí nemohou ani znalci. Je prý rovněž možné říci, že by snad šlo nastalému následku předejít, pokud by lékařská péče vytvořila systém návaznosti péče na domácí porodnictví, včetně systému včasného varování, který by respektoval realitu domácích porodů. Součinnost, která by nebyla ohrožena faktickou sankcí v podobě okamžitého nedobrovolného odvozu rodičky, by mohla předejít mnoha neblahým následkům. Je rovněž možné, že následek, jakkoliv je tragický, je prostě daní za svobodu, kterou si rodička zvolila, a to daní bez právní

sankce, protože s ohledem na její volbu nebylo prostě možné příčinu odhalit dříve.

Z uvedených důvodů stěžovatelka navrhla, aby Ústavní soud napadená rozhodnutí zrušil.

III.

Ve svém vyjádření k ústavní stížnosti Obvodní soud pro Prahu 3 uvedl, že postupem obecných soudů nebylo porušeno základní právo stěžovatelky na spravedlivý proces, či porušeny principy zákazu trestu bez zákona a neutrality trestní represe, jak namítá stěžovatelka. Soudy postupovaly v souladu se základními zásadami trestního řízení a ústavními zásadami spravedlivého procesu, interpretovaly a aplikovaly právní předpisy ústavně konformním způsobem a v mezích judikatury. Nalézací soud (údajně) se stejnou pečlivostí objasňoval a hodnotil okolnosti svědčící proti obžalované i v její prospěch a zcela konkrétně, ať již u hlavního líčení či v odůvodnění svého rozsudku, se vyjádřil k důvodům, pro které zamítl návrhy na doplnění dokazování ze strany obhajoby. Právo obžalovaného navrhopat důkazy ještě neznamená, že soud je povinen všechny navrhované důkazy provést, obzvláště pokud nemají dostatečnou schopnost objasnit žalovaný skutkový děj a okolnosti činu. Není v rozporu s trestním řádem ani ústavním pořádkem, pokud soud takové návrhy odmítne s odůvodněním, že nemohou žádným podstatným způsobem přispět k objasnění věci a skutkového děje. Je to prý stěžovatelka, která tuto trestní kauzu neoprávněně vnímá spíše jako rozhodování o legitimitě porodů vedených v domácnosti a jako mstu lékařů či Ministerstva zdravotnictví. Soudní moc však rozhodně neupírá právo na svobodnou volbu místa porodu. Z uvedených důvodů soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

Městský soud ve svém vyjádření pouze odkázal na odůvodnění svého rozhodnutí.

Nejvyšší soud ve svém vyjádření uvedl, že soudy obou stupňů věnovaly hodnocení provedených důkazů dostatečnou pozornost a jejich postup v tomto směru nevybočuje z mezí ustanovení § 2 odst. 6 tr. ř. Skutková zjištění, jež na tomto základě učinily a odůvodnily, nejsou s provedeným dokazováním v extrémním nesouladu a nejsou v extrémním nesouladu ani s právními závěry soudů. Přitom stěžovatelce byly uloženy přípustné druhy trestů ve výměrách v rámci příslušných zákonných trestních sazeb a soudům dříve ve věci činným nelze oprávněně vytýkat ani pochybení ve výroku

o náhradě škodě. V souvislosti se shora uvedeným zmínil též usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 5. 2005, sp. zn. II. ÚS 681/04, podle něhož právo na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod není možno vykládat tak, že garantuje úspěch v řízení či zaručuje právo na rozhodnutí, jež odpovídá představám obviněného. Tímto základním právem prý je „pouze“ zajišťováno právo na spravedlivé soudní řízení, v němž se uplatní všechny zásady soudního rozhodování podle zákona v souladu s ústavními principy. Proto Nejvyšší soud navrhl, aby ústavní stížnost byla odmítnuta.

IV.

Ústavní stížnost je důvodná.

Ústavní soud je soudním orgánem ochrany ústavnosti. Není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu právo dozoru nad rozhodovací činností obecných soudů. K takovému dozoru či kontrole je Ústavní soud oprávněn pouze za situace, kdy obecné soudy svými rozhodnutími zasahují do ústavně zaručených základních práv a svobod jednotlivce. Ústavní soud proto respektuje nezávislost obecných soudů. Ta se však musí uskutečňovat nejen v zákonném, ale prioritně v ústavním rámci, jehož součástí je i právo na spravedlivý proces, který musí vyloučit libovůli v rozhodování, a jehož neodmyslitelnou součástí je právo na spravedlivé a vyčerpávající projednání každé věci. V tomto směru poukazuje na ustálenou judikaturu, v níž Ústavní soud vyslovil nutnost respektovat zásadní principy spravedlivého procesu (srov. nálezy II. ÚS 215/99, Sbírka nálezů a usnesení: sv. 18, č. 69). Takovými jsou zejména zákaz deformace provedeného důkazu, otázka důkazu neprávem opomenutého, důraz na soulad skutkových zjištění a z nich vyvozených právních závěrů, nutnost soudu reagovat na uplatněné námitky a vysvětlit jejich případné odmítnutí a nakonec i respektovat zásadu, že vzniklé pochybnosti je nutno vykládat ve prospěch obviněného.

Ústavní soud rovněž několikrát uvedl, že z pohledu ústavněprávního je nutno stanovit podmínky, při splnění kterých nesprávná aplikace podústavního práva obecnými soudy má za následek porušení základních práv či svobod. Ústavní soud spatřuje tyto podmínky zejména v následujících okolnostech: Základní práva a svobody v oblasti jednoduchého práva působí jako regulativní ideje, pročež na ně obsahově

navazují komplexy norem jednoduchého práva. Porušení některé z těchto norem, a to v důsledku svévole anebo v důsledku interpretace, jež je v extrémním rozporu s principy spravedlnosti (např. přepjatý formalismus), pak zakládá dotčení na základním právu a svobodě (např. náleží sp. zn. III. ÚS 150/99, Sbírka nálezů a usnesení Ústavního soudu, svazek 17, náleží č. 9).

Podle č. 1 odst. 1 Ústavy je Česká republika právním státem založeným na úctě k právům a svobodám člověka a občana. V základu koncepce právního státu stojí myšlenka vázanosti výkonu státní moci ústavou a zákony a úcta k právům a svobodám každého jednotlivce. Právní stát zajišťuje ochranu základních práv a svobod cestou soudní moci, což je rozvedeno především v úpravě práva na spravedlivý proces v hlavě páté Listiny. Z myšlenky právního státu proto logicky vyrůstá i celé pojetí trestního řízení. V trestním řízení musí být maximálně šetřeno základní práva a svobody jednotlivce, neboť jakýmkoli nedocněním účelu a způsobu vedení trestního řízení může dojít k neodůvodněným a nepřiměřeným zásahům do soukromé svobody jednotlivce.

Každé trestní stíhání představuje prima facie střet mezi právem na osobní svobodu a veřejným zájmem reprezentovaným státní mocí označit škodlivá jednání pro společnost jako celek a pravomocí trestat pachatele takových jednání, a proto musí probíhat podle zásad spravedlivého procesu. Trestní stíhání je však třeba považovat za omezení svobody jednotlivce a veřejný zájem na zjištění viny a na uložení trestu sloužící skrze působení individuální i generální prevence legitimuje omezení osobní svobody pouze řádnou aplikací hmotného i procesního trestního práva.

Článkem 8 odst. 1 Listiny se v obecné rovině zaručuje každému jednotlivci osobní svoboda. Dle ustanovení čl. 8 odst. 2 věty první Listiny nesmí být nikdo stíhán nebo zbaven svobody jinak než z důvodů a způsobem, který stanoví zákon. Odstavec druhý citovaného článku tedy vytváří prostor a zároveň stanoví hranice pro omezení osobní svobody. Čl. 8 odst. 2 věta první Listiny představuje ochranu i proti eventuální libovůli některého z článků moci soudní. Pokud orgány činné v trestním řízení tento zákonem vymezený legitimní prostor překročí, například v důsledku nepřiměřeného nakládání s důkazy nebo v důsledku jejich nepřiměřeného hodnocení, porušují z ústavněprávního hlediska základní právo stěžovatele garantované čl. 8 odst. 1 Listiny

(srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 767/05, N 81/41 SbNU 67 či nález sp. zn. IV. ÚS 335/05, N 116/41 SbNU 453). Jinými slovy, při interpretaci a aplikaci základního práva (omezujícího zákona) je soud povinen postupovat tak, aby minimalizoval zásah do základního práva, a to výběrem (popřípadě výkladem aplikačních podmínek) prostředků, které mají vést k naplnění účelu zákonem sledovaného, tj. v případě trestního řádu především k zjištění trestných činů řádným postupem orgánů činných v trestním řízení. Řádnost takového postupu musí být z odůvodnění napadeného rozhodnutí seznatelná, a to co do zdůvodnění aplikovatelnosti ustanovení trestního zákona a trestního řádu, na jejichž základě má být osobní svoboda následně omezena v návaznosti na zjištěný skutkový stav (srov. např. nález sp. zn. IV. ÚS 767/05, N 81/41 SbNU 67).

Ústavní soud považuje za samozřejmé a určující pro nalézání práva, že vždy je nezbytné vycházet z individuálních rozměrů každého jednotlivého případu, které jsou založeny na zjištěných skutkových okolnostech. I když lze dovozovat, že odůvodnění zejména rozsudku soudu prvního stupně je velmi podrobné a i ostatní obecné soudy se případem nepochybně pečlivě zabývaly, přece se však podle přesvědčení Ústavního soudu s veškerými specifiky charakterizujícími tento případ dostatečně nevypořádaly, a to zejména shora naznačeným ústavně konformním způsobem.

Podstatou věci je, že jednání stěžovatelky bylo kvalifikováno jako ublížení na zdraví, neboť měla z nedbalosti způsobit smrt tím, že údajně porušila důležitou povinnost vyplývající z jejího povolání a uloženou jí podle zákona.

Stěžovatelka od počátku trestního řízení zdůrazňovala, že v daném případě postupovala *lege artis* (dle postupů doporučených WHO) a přitom nezjistila, že by plod v těle matky byl v jakékoli „tísni“, která by signalizovala změnu fyziologického porodu na patologický, kdy by byla povinna neprodleně zajistit hospitalizaci rodičky; poukazovala na to, že i znalci uvedli, že nebylo možné přesně zjistit, kdy došlo k projevům hypoxie a že nelze ani vyloučit, že k hypoxii došlo již před odtokem plodové vody.

Princip presumpce nevinny vyžaduje, aby to byl stát, kdo nese konkrétní důkazní břemeno; existují-li rozumné pochybnosti, nelze je vyložit v neprospěch obviněného,

resp. obžalovaného, ale naopak je nutno je vyložit v jeho prospěch. Z principu presumpce nevinny plyne pravidlo *in dubio pro reo*, dle kterého, není-li v důkazním řízení dosaženo praktické jistoty o existenci relevantních skutkových okolností, tj. jsou-li přítomny důvodné pochybnosti ve vztahu ke skutku či osobě pachatele, jež nelze odstranit ani provedením dalších důkazů, je nutno rozhodnout ve prospěch obviněného (I. ÚS 733/01, N 26/32 SbNU 239). Ani vysoký stupeň podezření sám o sobě není s to vytvořit zákonný podklad pro odsuzující výrok (IV. ÚS 36/98, N 54/11 SbNU 43). Jinak řečeno, trestní řízení vyžaduje v tomto ohledu ten nejvyšší možný stupeň jistoty, který lze od lidského poznání požadovat, alespoň na úrovni obecného pravidla „prokázání mimo jakoukoliv rozumnou pochybnost“.

Ústavní soud opakovaně judikuje, že mu nepřísluší přehodnocovat hodnocení důkazů, jak je provedly obecné soudy. Pokud by však byla vina obžalovaného vyslovena za situace, kdy by právní závěry neodpovídaly zcela jednoznačně provedeným důkazům a z nich vyvozeným skutkovým zjištěním, byly by porušeny zásady spravedlivého procesu, zejména princip presumpce nevinny, jakož i z něho vyplývající pravidlo *in dubio pro reo*. Ústavní soud si je vědom obtížnosti dokazování v případech podobných případu projednávanému, avšak ani tato obtížnost nemůže vést k rezignaci na vyžadování dostatečného respektu k dodržování ústavních mezí trestního řízení.

Zásadním důkazem pro posouzení dané věci byl přitom ústavní znalecký posudek vypracovaný následně Lékařskou fakultou UK – Plzeň; jedinými přímými svědky celé události byla pouze stěžovatelka, rodička a její manžel. V tomto směru není nevýznamné, že jiné důkazy navrhané stěžovatelkou (zejména výslechy jiných svědků) soudy odmítly, protože by prý věc nemohly blíže objasnit, jestliže se nejednalo o přímá svědectví.

Obecně lze konstatovat, že znalecký posudek je nepochybně významným druhem důkazních prostředků a v rámci dokazování v trestním řízení mu přísluší významné místo. Nelze však pustit ani na okamžik ze zřetele, že ze stěžejních zásad dokazování v novodobém trestním procesu vyplývá požadavek kritického hodnocení všech důkazů, včetně znaleckého posudku. Znalecký posudek je nutno hodnotit stejně pečlivě, jako každý jiný důkaz; ani on *a priori* nepožívá větší důkazní síly a musí být

podrobován všestranné prověrce nejen právní korektnosti, ale i věcné správnosti. Hodnotit je třeba celý proces utváření znaleckého důkazu, včetně přípravy znaleckého zkoumání, opatřování podkladů pro znalce, průběh znaleckého zkoumání, věrohodnost teoretických východisek, jimiž znalec odůvodňuje své závěry, spolehlivost metod použitých znalcem a způsob vyvozování jeho závěrů. Metodologie znaleckého dokazování vyžaduje, aby jak orgány činné v trestním řízení, tak samotný znalec kriticky hodnotili úplnost a bezvadnost podkladových materiálů, které znalec svému zkoumání podrobuje. Znalec nesmí sám vyloučit některé z předložených podkladů jen proto, že nezapadají do jím vytyčené verze události. Ponechávat bez povšimnutí věcnou správnost znaleckého posudku, bez dalšího důvěřovat závěrům znalce, by znamenalo ve svých důsledcích popřít zásadu volného hodnocení důkazů soudem podle svého vnitřního přesvědčení, privilegovat znalecký důkaz a přenášet odpovědnost za skutkovou (pop. i právní) správnost soudního rozhodování na znalce; takový postup nelze z ústavněprávních hledisek akceptovat. Vyvstanou-li pochybnosti o věcné správnosti znaleckého posudku, je orgán činný v trestním řízení povinen, v souladu se zásadou oficiality a zásadou vyhledávací (§ 2 odst. 4, 5 tr. ř.), pokusit se odstranit vzniklé pochybnosti obstaráním důkazů dalších. V případě závažných skutkových rozporů a pochybností, které se nepodaří odstranit, musí soud postupovat podle pravidla *in dubio pro reo* a rozhodnout ve prospěch obviněného.

Znalci v daném případě zejména dovodili, že porodní asistentka je kompetentní k vedení fyziologického porodu a k jejím kompetencím patří i včasné rozpoznání změny tohoto porodu na porod nefyziologický; právě zde spočívá jádro otázky, zda postupovala *lege artis*, neboť tento okamžik včas nerozpoznala a reagovala prý pozdě a

navíc neadekvátně. Základním předpokladem trestní odpovědnosti je bezpečné zjištění příčinné souvislosti mezi jednáním pachatele a vznikem následku a i tento následek prý stěžovatelka měla a mohla předvídat. Přitom i odvolací soud připustil, že stran údajné nedostatečné resuscitace dítěte se hodnocení soudu prvního stupně jeví „poněkud subjektivním“, totiž stěžovatelka nepochybně ve stadiu, ke kterému po porodu došlo, si plně uvědomovala svoji odpovědnost a snažila se dostupnými metodami dítěti pomoci - o čemž podle soudu není pochyb - jelikož z jejího popudu byla urychleně zavolána záchranná služba (viz odůvodnění rozhodnutí odvolacího soudu str. 10-11); to však již

bylo stadium jejího jednání - podle soudů - za hranicí, ve které naplnila svoji trestní odpovědnost.

Právě to však zůstává - i po prostudování citovaného znaleckého posudku - podle názoru Ústavního soudu sporné. Z obsahu předmětného znaleckého posudku lze naopak dovodit, že na stěžovatelku jsou kladeny poměrně značné nároky (v právu platí obecná maxima *nemo tenetur ad impossibile*), pokud měla z nejasných příznaků odhadovat možnosti vzniku i poměrně vzácného poškození plodu, jakou je hypoxie, ke kterému dochází i ve vybavených porodnických zařízeních. Nelze zajisté vyloučit, že i klidně probíhající fyziologický porod se může rychle změnit; předpokládat všechny možnosti a reagovat na ně v poměrně značném předstihu by *de facto* muselo vést k naprostému vyloučení možnosti tzv. domácích porodů. Tu Ústavní soud připomíná, že moderní demokratický a právní stát je založen na ochraně individuální a nedotknutelné svobody, jejíž vymezení úzce souvisí s důstojností člověka. Tato svoboda, jejíž součástí je i svoboda v osobních věcech, které člověk činí, je doprovázena určitou mírou přijatelného rizika. Právo na svobodnou volbu místa a způsobu porodu - z hlediska rodičů - je limitováno jen zájmem na bezpečném porodu a zdraví dítěte, tento zájem však nelze vykládat jako jednoznačnou preferenci porodů ve zdravotnických zařízeních.

Podle názoru Ústavního soudu musí obecný soud dodržet vysoký standard, i pokud jde o hodnocení vypovídací schopnosti a hodnověrnosti důkazu samotného. Jde-li o hodnocení důkazů, procesní předpisy sice ponechávají volnost soudci obecného soudu, avšak nemůže jít o úvahu absolutní, nevázanou na zkušenostmi prověřenou pravděpodobnost určitých skutečností. Důkaz musí být odrazem skutečných událostí a situací, což má garantovat, aby byl jednotlivce uznán na podkladě objektivních a skutečnosti odpovídajících zjištění, protože pouze ona jsou způsobilá ospravedlnit krajní opatření spočívající zbavení jednotlivce jeho osobní svobody (IV. ÚS 335/05, N 116/41 SbNU 453). Právě z tohoto důvodu Ústavní soud zformuloval určité principy vážící se k provádění a hodnocení důkazů, např. princip opomenutého důkazu, princip možnosti verifikace důkazů směřujících proti obžalovanému či zásadu zákazu deformace důkazů (III. ÚS 398/97, N 64/11 SbNU 125), v němž jde o zákaz vyvozování z důkazu takových skutkových zjištění, která při racionálním zhodnocení nevyplývají z provedeného důkazu, a (lze dodat), že nejsou podporována ani obecnou zkušeností.

Protože trestním řízením dochází k maximálnímu zásahu do základních práv a života jednotlivce, musí mít takový zásah dostatečně silné ospravedlnění. Podle ustálené judikatury Ústavního soudu „z pohledu procesně právního musí být jednoznačně zjištěno a prokázáno, že se skutek, který je předmětem obžaloby objektivně stal, že představuje skutečně závažnou hrozbu pro společnost jako celek a že odsouzená osoba je skutečně tou, která toto jednání spáchala nebo se na jeho páchání podílela“ (viz nálezy sp. zn. IV. ÚS 335/05, N 116/41 SbNU 453). K zjištění a osvědčení těchto skutečností slouží důkazní prostředky, jimiž má být prokázáno mimo jakoukoli rozumnou pochybnost, že je obviněný, resp. obžalovaný vinen.

V daném případě však Ústavnímu soudu nezbyvá než uzavřít, že hodnocení důkazů je ze shora popsaných důvodů již „prima facie“ problematické a závěr o vině z nich nelze bez porušení principu presumpce neviny a zásady *in dubio pro reo* učinit.

Rovněž výrok, kterým byla stěžovatelka odsouzena k trestu zákazu výkonu povolání porodní asistentky na dobu pěti let, je ve vztahu ke shora řečenému nepřiměřený; vzhledem k věku stěžovatelky je potom takový trest pro ni profesně nepochybně zcela likvidační.

Z hledisek ústavněprávního přezkumu však neobstojí ani výrok nalézacího soudu, kterým bylo v adhezním řízení dle § 228 odst. 1 tr. řádu rozhodnuto o nárocích na náhradu škody, jež uplatnila Oborová zdravotní pojišťovna zaměstnanců bank, pojišťoven a stavebnictví ve výši 2.702.071,- Kč. Výši přiznaného nároku obecný soud skutkově odůvodnil stručným odkazem na listinné důkazy o provedených zdravotnických úkonech; po právní stránce lakonicky konstatoval, že nárok pojišťovny byl v adhezním řízení řádně prokázán. To - poněkud - doplnil odvolací soud konkrétním vyčíslením nároků, předložených pojišťovnou.

Zde Ústavní soud odkazuje na svůj nálezy sp. zn., III. ÚS 2954/11, v němž konstatoval, že adhezní trestní řízení ve své podstatě nahrazuje občanskoprávní řízení, v němž by jinak byl nárok na náhradu škody uplatňován. Výrok trestního soudu, jímž byl podle § 228 odst. 1 tr. řádu přiznán nárok na náhradu škody, je exekučním titulem a musí snést test ústavnosti jako kterékoli jiné meritorní rozhodnutí soudu. Tu Ústavní poukazuje i na svoji ustálenou judikaturu k otázce odůvodnění, přezkoumatelnosti a

přesvědčivosti rozhodnutí obecných soudů (viz např. již nález sp. zn. III. ÚS 103/99, Sbírka nálezů a usnesení, sv. 17, str. 121). Dle názoru Ústavního soudu, jak lze dovodit z cit. nálezu, má trestní soud v adhezním řízení povinnost postupovat - co do odůvodněnosti svého rozhodnutí a přisouzení náhrady škody - se stejnou péčí jako civilní soud, který rozhoduje o náhradě škody ve věcech občanskoprávních (srov. přiměřeně § 157 odst. 1, 2 o. s. ř.). V rámci rozhodování o náhradě škody musí tudíž trestní soud vzít v úvahu všechna ustanovení občanskoprávních předpisů o odpovědnosti za škodu, včetně tzv. moderačních ustanovení. Nelze přehlédnout ani ustálenou civilní judikaturu, podle níž je soud vždy i bez návrhu povinen zkoumat, zda jsou dány zákonné předpoklady pro snížení požadované náhrady škody podle ustanovení § 450 občanského zákoníku.

V projednávané věci byla stěžovatelka odsouzena k zaplacení téměř tří milionů korun na náhradě škody, aniž by byl obecný soud zkoumal i to, zda uplatnění nároku na náhradu škody v uvedené výši nebude mít pro ni důsledky z ekonomických hledisek zcela likvidační. Dle názoru Ústavního soudu není z napadených rozhodnutí patrné, zda byl v adhezním řízení uvedený aspekt proporcionality obecnými soudy vůbec zvažován. Napadené rozhodnutí nalézacího soudu proto ve výroku o náhradě škody neodpovídá požadavku řádného a vyčerpávajícího zdůvodnění, čímž došlo i zde k porušení základního práva na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1 Listiny (srov. přiměřeně nález sp. zn. I. ÚS 645/2000, č. 110, sv. 27 Sb. nálezů a usnesení, str. 221). Zejména v případech, kdy je pachatel odsuzován za nedbalostní trestný čin, je při stanovení výše náhrady škody třeba dbát na to, aby uložená povinnost nahradit způsobenou škodu neměla pro pachatele doživotní „likvidační“ následky, tj. aby mu znemožňovala vést snesitelný a lidsky důstojný život; i to lze dovodit z cit. nálezu sp. zn. III. ÚS 2954/11.

Stěžovatelka v ústavní stížnosti navrhovala odklad vykonatelnosti napadených rozhodnutí ve výroku ukládajícím zákaz činnosti a v adhezním výroku. Ústavní soud, s ohledem na závažnost posuzované věci, která klade do příčinné souvislosti tvrzené porušení povinnosti stěžovatelky a později úmrtí novorozence, nepovažoval za adekvátní tomuto návrhu vyhovět již v průběhu řízení o ústavní stížnosti.

Napadenými rozhodnutími tedy došlo k porušení základního práva stěžovatelky na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

Z uvedených důvodů bylo ústavní stížnosti zcela vyhověno podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, jak je dostatečně zřejmé z výroku i z odůvodnění tohoto nálezu. Napadená rozhodnutí obecných soudů byla proto zrušena.

V souladu s ustanovením § 44 zákona o Ústavním soudu, v platném znění, tak Ústavní soud učinil, aniž by nařídil ústní jednání.

P o u č e n í : Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 24. července 2013

Ivana Janů
předsedkyně senátu